

Іван Ющук
Віра Когут
Галина Гуль

ПІДРУЧНИК
«Українська
мова»
7 клас

Навчальна книга®
БОГДАН

www.bohdan-books.com www.bohdan-digital.com

Іван Ющук

**Український мовознавець,
літературознавець, перекладач,
громадський діяч, професор, відмінник
освіти України.**

**Автор 30 новаторських підручників з
української мови для середніх та вищих
шкіл.**

Віра Когут

**Учитель-методист, консультант КУ «Центр
професійного розвитку педагогічних
працівників Бережанської міської ради
Тернопільської області.**

**Автор і співавтор 14 науково-методичних
посібників.**

Галина Гуль

**Учитель-методист, учитель Бережанського
ліцею імені Віталія Скакуна Бережанської
міської ради Тернопільської області.**

**Співавтор 6 науково-методичних
посібників.**

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Підручник створено за Модельною навчальною програмою
«Українська мова. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти
(авт. Заболотний В. В.,
Лавринчук В. П., Плівачук К. В., Попова Т. Д.)

Зміст та мета підручника

Зміст підручника спрямований на дотримання основних мовних та мовленнєвих компетентностей учнів, а також на розвиток національної свідомості, духовно багатой мовної особистості.

Мета підручника спрямована на розвиток компетентних мовців із гуманістичним світоглядом, які володіють українською мовою і використовують її задля духовного, культурного та національного самоствердження.

Основне в освоєнні рідної мови – розуміти суть її окремих елементів, уміти розпізнавати їх і правильно користуватися ними.

Мова, як жоден інший предмет, найглибше сягає в підсвідомість людини, формує її, удосконалює. Тому при вивченні мови важливе не зазубрювання правил, які відразу ж і забуваються, а проникнення в навдивовиж логічно побудовану структуру рідної мови.

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ

Теоретичний матеріал

Розвиток мовлення

Ключ до вправи

Прослухати!

Фотоілюстрація

Інтерактивна вправа

- * Відповідь до вправи подано у кінці підручника
- ** Значення слова подано у кінці підручника

Підручник передбачає

◆ Зміщення акцентів із накопичення нормативно визначених знань, умінь і навичок на вироблення і розвиток умінь діяти, застосовувати досвід у конкретних умовах.

◆ Компетентності дають змогу усунути суперечності між засвоєними теоретичними відомостями та їх використанням для розв'язання конкретних життєвих завдань:

- уміти розрізняти об'єкти, ознаки, властивості;
- аналізувати і пояснювати причини та наслідки подій, вчинків, явищ;
- створювати тексти, проєкти;
- висловлювати ставлення до подій, вчинків;
- брати участь у колективних справах, у розв'язанні освітніх завдань.

Ціннісні орієнтири

- **Необхідність вільного володіння державною мовою.**
- **Усвідомлення мовних обов'язків громадянина держави.**
- **Повага до історії та культурного надбання українського народу, розуміння ментальності народу.**
- **Усвідомлення потреби в спілкуванні, знанні правил спілкування та вмінні дотримуватися їх.**
- **Прагнення етично взаємодіяти у віртуальному просторі.**
- **Розпізнавання маніпулятивного спілкування та оцінювання його як небезпечного й небажаного.**
- **Необхідність протистояння маніпулятивним впливам.**

МОВНА ЛІНІЯ

Мова – нетлінний скарб кожного народу.

**ПОВТОРЕННЯ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ
ВИВЧЕНОГО**

Словотвір

Лексикологія. Фразеологія

Морфологія

МОРФОЛОГІЯ. ОРФОГРАФІЯ

Дієслово

Дієприкметник

Дієприслівник

Прислівник

Службові частини мови

УЗАГАЛЬНЕННЯ ТА

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ВИВЧЕНОГО

МОВЛЕННЄВА ЛІНІЯ

Інформація

Текст

Жанри

мовлення

Спілкування

- системність
- послідовність
- простота викладу
- чіткість визначень
- однозначність вживання термінів
- дотримання норм сучасної української мови

Характеристика прислівника

Цифровий код	Розряд за значенням	Походження	Написання
	1	2	3
0	—	первинний	—
1	способу дії, міри й ступеня	від іменника	одним словом
2	місця	від прикметника	двома словами
3	часу	від числівника	трьома й більше словами
4	причини	від займенника	з дефісом
5	мети	від дієслова	через два дефіси
6		від прислівника	іншим способом
7		від різних повнозначних частин мови	

Активні дієприкметники творяться за допомогою суфіксів:

-уч(-юч-), -ач(-яч-) від основи дієслів 3-ї особи множини — теперішній час: *бажають* (I дієвідміна) — *бажаючий, стоять* (II дієвідміна) — *стоячий*.

-л- від основи інфінітива — минулий час: *замерзнути* — *замерзлий, досягнути* — *досяглий*.

Увага!

В українській мові активні дієприкметники із суфіксами **-ач (-яч), -уч (-юч)** майже не вживаються. Слова на зразок *співаючий, малюючий, працюючий, бажаючий* тощо є ненормативними.

Їх варто відтворювати кількома способами:

1) прикметниками: *наступаючий* — *прийдешній, оточуючий* — *навколишній*;

2) іменниками: *виступаючий* — *промовець, працюючий* — *працівник*;

3) підрядними означальними реченнями: *думаючий учень* — *учень, який думає*.

Вправи з ключами

24 I. Випишіть подані іменники в чотири колонки за відмінами.

Охота, узбережжя, оснащеність, плодючість, ім'я, стаття, робота, плід, дуб, зустріч, каченя, яйце, ідеал, ожеледь, сонце, синь, обличчя, сходинка, роззява, старість, курча, очистка, прибий, лелека, будень, тьмяність.

II. У словах перших трьох колонок підкресліть другу від початку букву. З цих букв складіть закінчення вислову І. Франка: *“Не може при добрі той жить, ...”*.

§ 4. Морфологія. Рід та число іменників, відмінювання іменників

Альмана́х — збірка літературно-художніх і/або науково-популярних творів, об'єднаних за якою-небудь ознакою (тематичною, жанровою, ідейно-художньою тощо).

Альманах

Твір другий (Сашків)

ДОБРОТА

Що таке доброта? Добра людина прагне все робити так, щоб нікому не заподіяти зла, не завдати болю. Вона співчутливо ставиться до інших, намагається зрозуміти людей. Добросерда людина поділиться тим, що має, з іншим, хто потрапив у біду, зазнав лиха.

Чи завжди треба бути добрим? Якщо ти будеш добрий до людини, яка коїть злочин, якщо потуратимеш негідникові, то ти сприятимеш злу. І, отже, не будеш добрим для більшості людей. Міліціонер, який спинає злочинця, чи суддя, який судить його відповідно до закону, — добрі люди, бо вони захищають усіх.

Чи вигідна доброта? Якщо я буду добрий до людей, то ні в кого не буде причини мені робити зло. Бо за зло завжди платять злом, а за доброту — переважно добром. А якщо я не буду добрим, то хто буде добрий? Коли хочеш, щоб інші були добрі, будь добрим насамперед сам.

Здавна в Україні побутує звичай шанобливо звертатися до інших людей словами "добродію", "добродійго". Цим визнається доброта як найкраща риса в людях.

Альманах

Твір сімнадцятий (Сашків)

РІДНА ЗЕМЛЯ

Хіба є щось у світі дорожче, ближче, краще, ніж рідна земля? Тут ти робив свої перші кроки, пізнавав світ, знайомився з природою, з людьми. Тут ти вперше почув звуки материнної мови й відчув себе людиною.

На цій землі ти усвідомив, що належиш до великої спільноти людей, яка називається рідний народ, і що ти багато в чому подібний до них — своїх людей. Ти зрозумів, що вони, незважаючи ні на що, все-таки скоріше поспівчують тобі, прийдуть тобі на допомогу, ніж хтось чужий. Адже нас об'єднують одна історія, одна мова, ті самі звичаї.

Чи поїхав би я кудись за кордон, якби трапила така нагода? Так, поїхав би. Хотів би побачити, як живуть інші люди, які в них міста, села, яка земля, яке небо, як вони працюють і як відпочивають. Мабуть, в інших людей можна багато чого повчитися, багато що перейняти.

Але я нізащо не погодився б назавжди покинути Україну, хоч би як добре жилося там, у чужих краях. Як писав колись Тарас Шевченко, "хай би моя Ватьківщина була найубогіша, найнікчемніша на землі, то й тоді б вона мені здавалася кращою за Швейцарію й усю Італію".

А наша Україна таки найкраща в світі. Де ще є така гарна

Перевірте себе

Перевірте себе

Для цього проставте підряд номери завдань і проти кожного запишіть відповідь цифрами.

001. Які ще основні форми, крім неозначеної, має дієслово?

- 1) дієприкметник; 2) дієприслівник; 3) минулий час; 4) особову;
5) форму на *-но, -то*.

002. Які з названих вище основних форм змінюються за часами й особами?

003. Запишіть номери дієслів доконаного виду.

- 1) *світить*; 2) *допоможе*; 3) *міркуючи*; 4) *згадавши*; 5) *бачив*.

004. Запишіть номери дієслів, ужитих у дійсному способі.

- 1) *напишіть*; 2) *зробив би*; 3) *бачив*; 4) *виконає*; 5) *подумай*.

005. Запишіть номери дієслів першої дієвідміни.

- 1) *бачить*; 2) *стелеш*; 3) *стоїмо*; 4) *волочете*; 5) *туркоче*.

006. За неозначеною формою визначте дієвідміну й запишіть номери дієслів другої дієвідміни.

- 1) *волочити*; 2) *свистати*; 3) *гуркотати*; 4) *бажати*; 5) *бурмотіти*.

007. Дієслова усно поставте в 2-й особі однини теперішнього часу. Запишіть номери дієслів, які в закінченні матимуть букву *и*.

- 1) *бачити*; 2) *полоти*; 3) *носити*; 4) *свистати*; 5) *волокти*.

008. Яке закінчення слід дописати у вислові: *Що ти мені прода...?*

- 1) *-сиш*; 2) *-си*; 3) *-и*.

009. Запишіть номери дієслів, що стоять у майбутньому часі.

- 1) *скажіть*; 2) *чекатиму*; 3) *їжджу*; 4) *послухаю*; 5) *можеш*.

Використання QR-кодів

Це можливість розміщення великого обсягу інформації, медіапродуктів, швидкого і зручного доступу до навчальних матеріалів.

Ющук І.П.
 Ю 96 Українська мова : підручник для 7 кл. закладів загальної середньої освіти / І. П. Ющук, В. М. Косиш, Г. М. Гузь. — Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, — 2024. — 264 с. : іл.

ISBN 978-966-10-6114-8

УДК 811.161.2(075.3)

Зміст підручника відповідає Державному стандарту загальної середньої освіти та модульній навчальній програмі «Українська мова. 7-9 кл.» (авт.: Заболотний В. В., Лавринчук В. П., Плівачук К. В., Попова Т. Д.).
 Для учнів та учениць 7-х класів закладів загальної середньої освіти.

УДК 811.161.2(075.3)

Охороняється законом про авторське право.
 Жодна частина цього видання не може бути відтворена в будь-якому вигляді без дозволу видавництва.

Завантажуйте безкоштовний інтерактивний додаток, використовуючи детальну інструкцію за посиланням:
<https://e-dodatok.com/6114-5/>

Тех. підтримка: (0352) 52-06-07, 067-352-09-89; admin@bohdan-digital.com

© Ющук І.П., Косиш В.М., Гузь Г.М., 2024
 © Навчальна книга – Богдан, виключно ліцензії на видання, оригінал-макет, 2024

ISBN 978-966-10-6114-8

II. За поданим зразком передайте розмову двох людей на будь-яку тему або, якщо це важко зробити, перекажіть цей текст, передаючи слова персонажів від його імені. Своєю розповідь чи переказ залишіть.

146 * Перепишіть вірш. Дієслова, що в дужках, поставте за змістом або в теперішньому, або в майбутньому простому часі.

(Переквіт(ува)ти) квіт(е)нь,
 (Перешумі)ти весна,
 І (бу)ти тихо літо,
 Глиб(і)нь ясна.
 В глиб(і)нь (загляну)ти осінь,
 (Пожурит)ися сама.
 І під гуд(і)ння сосон
 (Впа)сти зима.
 Та д(і)ня нема спокою:
 На весну (спресну)ти сніг, —
 Див(і)сь — сто(я)ти зна(о)мі,
 Сл(і)ди од ніг.
 І з(и)в (цві)сти череш(і),
 І (зелені)ти луг...
 Сь(о)годніш(н)е, вч(о)раш(н)е —
 Незмін(н)ий круг.

М. Драй-Хмара

147 Прозміняйте в теперішньому часі дієслова *тупотати* і *тупотіти*, *вирости* і *виросити*, попередньо визначивши за неозначеною формою їхню дієвідміну. Написане звірте з надрукованим нижче. Помилки, якщо трапляться, виправте і з'ясуйте.

Особа	Тупотати	Тупотіти	Вирости	Виросити
	однина			
1-а	тупочу	тупочу	виросу	виросу
2-а	тупочеш	тупотим	виросеш	виросиш
3-я	тупоче	тупотить	виросе	виросить

РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ

XI. Особливості публіцистичного тексту

Публіцистичний стиль використовують передусім у засобах масової інформації — газетах, журналах тощо. Його завдання — не тільки інформувати про події, а й викликати певне ставлення до тих чи інших явищ суспільного життя.

У текстах публіцистичного стилю широко використовують суспільно-політичну лексику.

Прочитайте наступні два тексти й визначте в них риси, не властиві художньому, офіційно-діловому, науковому чи розмовному стилям. Це й будуть особливості публіцистичного стилю.

365 Прочитайте текст. Знайдіть дієслова, утворені від інших частин мови, і слова інших частин мови, утворені від дієслів. Поясніть, як вони утворилися.

Ми, українці, можемо гордитися тим, що Україна ніколи не поневолювала інші народи, а лише захищала себе від ласих на чуже добро близьких і далеких сусідів.

На жаль, цілі століття ворогам за допомогою грубого й кривавого насильства, розпалювання ненависті між різними частинами нашого народу вдавалося панувати над Україною. Майже всі ці завоювальники в один голос галасували, що вони несуть українцям добро і щастя. Прикро, але дехто з наших співвітчизників ставав на службу до чужинських можновладців, щоб допомагати гнобити свій народ. Ніколи не йшли такою ганебною дорогою ті люди, які змалку пізнавали правду своїх предків. Для Батьківщини вони віддавали всі свої сили, здібності, навіть життя. Кожна людина розуміла, що Україна зможе стати господинею на власній землі, коли всі її сини й доньки будуть щоденно працювати для досягнення цієї великої, святої й справедливої мети. Пам'ятаймо про це (За А. Ло-

РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ

II. Роздум на морально-етичну тему

1. У роздумі ставлять якесь питання і шляхом логічних міркувань з'ясовують його суть.
2. Роздум починають тезою, тобто називають те, що треба розглянути, довести, і дають загальне визначення його.
3. Основну частину роздуму становлять докази (аргументи), які підтверджують або заперечують те чи інше положення.
4. Роздум закінчують коротким висновком або підсумком, який логічно випливає з попередніх міркувань.

Прочитайте наступні два тексти. Поміркуйте над тим, які різні ви-яви може мати доброта, і складіть кожен свій текст про цю людську якість.

35

1. Прочитайте уривок із казки про Івасика-Телесика. Випишіть усі слова зі здрібнілими суфіксами.

Таблиці, схеми

157 Розгляньте таблицю і зробіть висновок, які граматичні значення дісприкметника спільні з іншими формами дієслова, а які — з прикметником.

Характеристика дісприкметника

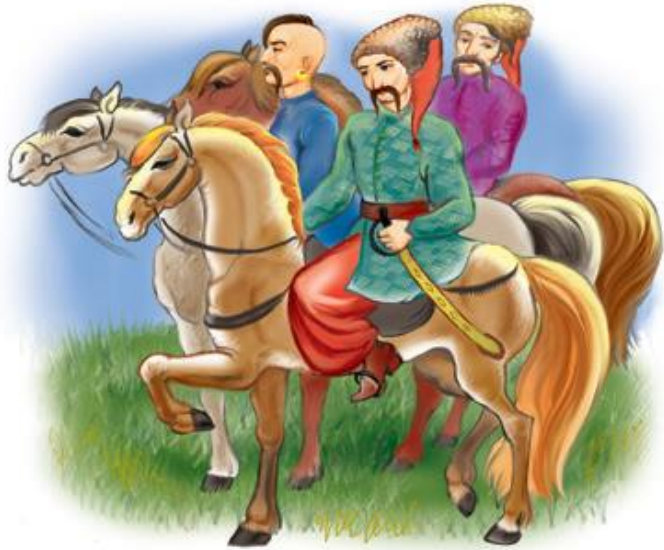
Цифровий код	Вид	Пасивний чи активний	Рід	Відмінок	Число
	2	3	4	5	6
0	—	—	немає	—	—
1	докопаний	пасивний	чоловічий	Н.	однина
2	недокопаний	активний	жіночий	Р.	множина
3			середній	Зн.	
4				Д.	
5				Ор.	
6				М.	

1. Дієслова в теперішньому й майбутньому простому часах мають такі закінчення:

Число	Особа	Буквені закінчення		Звукові закінчення	
		I дієвідміна	II дієвідміна	I дієвідміна	II дієвідміна
ОДНИНА	1-а	-у, -ю	-у, -ю	[y]	[y]
	2-а	-еш, -еш	-иш, -иш	[еш]	[иш], [іш]
	3-я	-є, -є	-ить, -ить	[є]	[ит'], [іт']
МНОЖИНА	1-а	-емо, -емо	-имо, -имо	[емо]	[имо], [імо]
	2-а	-ете, -ете	-ите, -ите	[ете]	[ите], [іте]
	3-я	-уть, -ють	-ать, -ать	[ут']	[ат']

Ілюстративний матеріал

Відповіді до вправ

Відповіді до вправ

15. *Запобігати лихові, вважати можливим, краяти хліб, володар кубка, здатний на подвиг, робітничий гуртожиток, рідкісний випадок.*

30. I. *Ясніша, дорожчі, гіршого, більший.* II. *Найбистріша, найситніша, наймиліший, найдорожча, найважчий, найближча.*

75. Все окремо.

94. *Сидів, сідав, сів, відповідав, відповів, гріб, тік, ніс, брів, зблід, змерз (і змерзнув), сох (і сохнув).*

95. *Опікся, спромігся, виріс, виніс, навик, сів, замкнув, вкрали, помогло.*

122. *Вилетить, повернеться, перескочиш, стукотить, гуркотить, летить, ловить, ганяється, чинить, боїться.*

123. *Скажеш, вернеш, напишеш, зітреш, відрубаш, приточиш, зложиться, помучить, научить, здобудеш, побачиш, дбаємо, плачемо.*

138. Разом лише: I. *Ненавиджу, незчулися, непокоїлись.* II. *Непокоїло, недооцінює, недосипав, недоїдав.*

140. Разом лише: *немає мудріших, справедливості немає, згоди немає.*

146. *Переквітує, перешумить, буде, загляне, пожуриться, впаде, скресне, цвітуть, зеленіє.*

149. Обидва записи правильні: *стелеться від слатися, стелиться від стелитися.*

Тлумачний словничок

Ага́. Турецький пан.

Баранці́. Білі пінисті гребені хвиль; дрібні кучеряві хмарки.

Буду́чина. Майбутнє.

Бу́зівок (*діал.*). Однорічне теля, назимок.

Вал. *Тут:* Товсті нитки з клоччя.

Во́лок. Невелика сітка для ловлі риби.

Волхв. У давніх слов'ян — ворожбит, чарівник, жрець.

Га́лич. Зграя галок.

Глі́вий (*діал.*). Сіро-жовтий.

Глі́нище. Місце, яма, звідки беруть глину.

Епіта́фія. Намогильний напис.

Кумі́с. Напій з кобилячого молока, що перебродило.

На́рік (*діал.*). Наступного року.

Негі́дь (*застар.*). Негода.

Осмúта (*діал.*). Смуток.

О́трок. Хлопець-підліток.

Поманта́чити. Погострити косу мантачкою.

Почи́нок. Веретено з намотаною пряжею.

Ри́нь. Грубий пісок, гравій на березі або дні річки.

Ромаші́ (*діал.*). Зарості ромашок.

Сап'я́н. Тонка м'яка виправлена шкіра.

Суголо́вок. Незасіяна смуга між двома полями.

Толо́ка. Переліг, пасовище.

Чати́ння (*діал.*). Перегній у лісі.